

دانشگاه پیام نور

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته حقوق جزا و جرم شناسی

دانشکده حقوق و علوم انسانی

مرکز تهران

عنوان:

حمایت کیفری از حریم خصوصی اشخاص در حقوق ایران

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر ناصر قاسمی

استاد مشاور:

خانم دکتر فاطمه سوهانیان

نگارش:

حمیده غلامی رکن آبادی

مهر ۱۳۸۹

تقدیم به،

- ارواح پاک زنان ایثارگرو شهیددرا راه دین، از آسیه تا سمیه و از سمیه تا بنت الهدی.
- زنانی که مرد از دامن آنها به معراج می رسد.
- مادران، خواهران و همسران شهدا، اسرا، جانبازان و مفقودان که استقامت را معنی، ایمان را تعبیر، صبر را تصویر و رشادت و شجاعت را تبیین و تمامیت انسان را ترسیم کردند.
- و تقدیم به پدر و مادر عزیزم که با محبت های بی دریغ خود من را در تحصیل علم یاری نمودند.

« من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق »

از کلیه ی اساتید و معلمان ی که در طول دوران تحصیل از ابتدای تا کنون، زحمات فراوانی را برای این حقیر متحمل شده اند و نیز از کلیه ی دوستانی که در تهیه ی این پایان نامه تحقیقاتی من رایاری نموده اند تقدیر و تشکر نموده و توفیقات روز افزون ایشان را از خداوند متعال مسألت دارم.

و از همکاری و راهنمایی های استاد راهنما جناب آقای دکتر قاسمی و استاد مشاور خانم دکتر سوهانیان که این جانب را در تهیه ی پایان نامه راهنمایی و ارشاد نموده اند و از زحمات بی دریغ آن ها کمال تشکر و قدردانی را دارم و از خداوند متعال آرزوی توفیقات روز افزون این دو عزیز گرامی را خواهانم.

حمیده غلامی رکن آبادی - سال ۱۳۸۹

نشانه های اختصاری

ق.ا.د.ک	قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری ۱۳۸۸
ق.ا	قانون اساسی
ق.م	قانون مدنی
ق.م.ا	قانون مجازات اسلامی
ق.م.ع	قانون مجازات عمومی

چکیده

«حق بر حریم خصوصی» هر چند واژه ای با قدمت نه چندان طولانی در فرهنگ های حقوقی است، لیکن عنایت و توجه به این حق رامی توان به وضوح در آیات و روایات و تعالیم الهی و دینی مشاهده نمود.

بدیهی است حقی با این میزان از اهمیت، ضرورت پیش بینی و اعمال ضمانت اجراهای درخور را، اعم از مدنی و کیفری، طلب می کند. در این میان ضمانت اجراهای کیفری به جهت جنبه ی تنبیهی و آثار خاصی که بر آن بار می شود، از بازدارندگی قوی تری برخوردار بوده و به نظر حایز اهمیت بیشتری است. اما در این خصوص، آن چه حکومت ها را در راستای حمایت از این حق با چالش مواجه می سازد آن است که، در برخی از موارد و موقعیت ها قدرت حاکمه در دوراهی حمایت از حق بر حریم خصوصی اشخاص و یا نقض این حق در راستای اعمال حاکمیت خود یا منافع عمومی قرار می گیرد. در چنین شرایطی به مقتضای مبانی و دیدگاه های غالب بر قدرت حاکمه، واکنش متفاوت خواهد بود.

در واقع دیدگاه قدرت حاکمه نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران که همان نحوه ی حمایت کیفری قانون گذار از حق حریم خصوصی است، مطلبی است که در پایان نامه حاضر سعی در پردازش آن شده است.

واژگان کلیدی: حریم خصوصی، مسکن، ارتباطات خصوصی، اسرار.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه.....
	فصل اول: پیشینه، مفاهیم و مبانی حریم خصوصی
۶.....	۱-۱- پیشینه حریم خصوصی.....
۸.....	۲-۱- مفاهیم حریم خصوصی.....
۹.....	۱-۲-۱- مفهوم لغوی حریم خصوصی.....
۹.....	۲-۲-۱- مفهوم اصطلاحی حریم خصوصی.....
۲۰.....	۳-۱- مبانی حریم خصوصی.....
۲۰.....	۱-۳-۱- مبانی حریم خصوصی در قوانین.....
۲۰.....	۱-۱-۳-۱- قانون اساسی.....
۲۱.....	۲-۱-۳-۱- قوانین عادی.....
۲۱.....	۱-۲-۱-۳-۱- قوانین ماهوی.....
۲۴.....	۲-۲-۱-۳-۱- قوانین شکلی.....
۲۸.....	۲-۳-۱- مبانی حریم خصوصی در ادله ی اربعه ی.....
۲۹.....	۱-۲-۳-۱- قرآن.....
۳۶.....	۲-۲-۳-۱- روایات.....
	فصل دوم: حمایت کیفری از حریم خصوصی مسکن و تصاویر اشخاص
۴۱.....	۱-۲- حمایت کیفری از حریم خصوصی مسکن.....
۴۵.....	۱-۱-۲- هتک حرمت منزل شخصی به وسیله ی مامورین دولتی.....
۴۶.....	۱-۱-۱-۲- عنصر مادی.....
۴۶.....	۱-۱-۱-۲- رفتار مادی.....
۴۶.....	۲-۱-۱-۱-۲- شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم.....
۵۱.....	۲-۱-۱-۲- عنصر معنوی و مجازات.....
۵۳.....	۲-۱-۲- هتک حرمت منزل توسط اشخاص عادی.....

۱-۲-۱-۲- عنصر مادی	۵۴
۱-۱-۲-۱-۲- رفتار مادی	۵۴
۲-۱-۲-۱-۲- شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم	۵۴
۲-۲-۱- رکن معنوی و مجازات	۵۶
۳-۱-۲- ورود به ملک غیر یا توقف در آن به قهر و غلبه	۵۸
۱-۳-۱-۲- عنصر مادی	۵۹
۱-۱-۳-۱-۲- رفتار مادی	۵۹
۲-۱-۳-۱-۲- شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم	۵۹
۲-۳-۱-۲- عنصر معنوی مجازات	۶۰
۴-۱-۲- نظاره کردن منزل دیگری	۶۱
۵-۱-۲- نظارت ویدیویی	۶۲
۲-۲- حمایت کیفری از حق بر تصویر	۶۴
۱-۲-۲- عنصر مادی	۶۶
۱-۱-۲-۲- رفتار مادی	۶۷
۲-۱-۲-۲- شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم	۶۷
۳-۱-۲-۲- نتیجه	۶۸
۲-۲-۲- عنصر معنوی مجازات	۶۸
فصل سوم: حمایت کیفری از حریم خصوصی ارتباطات و اسرار	
۱-۳- حمایت کیفری از حریم خصوصی ارتباطات:	۷۱
۱-۱-۳- مرسولات پستی	۷۲
۱-۱-۱-۳- عنصر مادی	۷۵
۱-۱-۱-۱-۳- رفتار مادی	۷۵
۲-۱-۱-۱-۳- شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم	۷۷

۳-۱-۱-۲- عنصر معنوی و مجازات مرتکب.....	۷۸
۳-۱-۲- استراق سمع مکالمات تلفنی و رهگیری سیگنال‌های رادیویی.....	۷۹
۳-۱-۲-۱- عنصر مادی.....	۸۱
۳-۱-۲-۱- رفتار مادی.....	۸۱
۳-۱-۲-۱- شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم.....	۸۲
۳-۱-۲-۲- عنصر معنوی و مجازات مرتکب.....	۸۳
۳-۱-۲-۳- قوانین مرتبط.....	۸۴
۳-۱-۳- رهگیری ارتباطات اینترنتی.....	۸۴
۳-۱-۴- شنود غیرمجاز.....	۸۸
۳-۱-۴-۱- عنصر مادی.....	۸۸
۳-۱-۴-۱- رفتار مادی.....	۸۹
۳-۱-۴-۲- شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم.....	۸۹
۳-۱-۴-۲- عنصر معنوی و مجازات.....	۹۱
۳-۲- حمایت کیفری از اسرار.....	۹۲
۳-۲-۱- حمایت کیفری از اسرار در قانون مجازات اسلامی.....	۹۲
۳-۲-۱-۱- عنصر مادی.....	۹۳
۳-۲-۱-۱- رفتار مادی.....	۹۳
۳-۲-۱-۱-۲- شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم.....	۹۴
۳-۲-۱-۲- عنصر معنوی و مجازات:.....	۹۷
۳-۲-۱-۲- سایر مقررات مربوطه به افشاء اسرار.....	۹۸
۳-۲-۲- حمایت کیفری از اسرار در فصل جرایم رایانه‌ای.....	۱۰۰
۳-۲-۲-۱- عنصر مادی.....	۱۰۰
۳-۲-۲-۱- رفتار مادی.....	۱۰۰
۳-۲-۲-۲- شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم.....	۱۰۱
۳-۲-۲-۳- نتیجه.....	۱۰۱

عنوان

صفحه

۱۰۱عناصر معنوی و مجازات-۲-۲-۲-۳
۱۰۴نتیجه گیری و پیشنهادها
۱۰۹فهرست منابع
چکیده انگلیسی

مقدمه

۱- طرح موضوع

انسان به عنوان انسان، از یک سواستقلال فردی دارد و از سوی دیگر به اعتبار آن که در جامعه و در ارتباط با دیگران زندگی می کند موجودی اجتماعی است. این طبیعت دوگانه ی انسان، از یک طرف از هم جدا و از طرف دیگر چنان به هم آمیخته شده است که گریزی از جمع بین این دو ویژگی نیست و جامعه ناگزیر از پذیرش استقلال فردی وی و پابندی به التزامات ناشی از این استقلال فردی است.

در مقام حضور انسان است که حق انسان نسبت به تمامیت مادی و معنوی خود معنی و مفهوم پیدا می کند. انسانی که در خفا و خلوت و دور از چشمان دیگران و بدون ارتباط با افراد نوع بشر زندگی کند طرح بحث حریم خصوصی^۱ در مورد وی بی معناست.

حریم خصوصی را می توان یکی از بنیادی ترین و اساسی ترین حقوق بشری تلقی کرد که با شخصیت فرد ارتباط مستقیم و تنگاتنگی دارد. حق انسان به تنها بودن و با خود بودن، به وسیله ی دیگران مورد احترام قرار گرفتن^۲ و به دور از چشم و نگاه کنترل کننده ی دیگران و رها از تجسس و تفتیش دیگران زیستن^۳ حقی است که لازمه ی یک شخصیت مستقل به شمار می آید و اساساً شخصیت انسان در پرتو این مفاهیم معنی می یابد.

نکته ی مهم در مورد حریم خصوصی آن است که مفهوم و قلمرو این بعد از حق انسان نیز به دنبال تحولات و پیشرفت هایی که به مرور زمان در زمینه های علمی، اجتماعی، اقتصادی و... صورت گرفته ؛ تحت تأثیر قرار گرفته است. لذا، مفهوم و قلمرو حریم خصوصی در جامعه ی پیشرفته و متمدن امروزی با مفهوم و قلمرو آن در جامعه سنتی سابق متفاوت می باشد. کما این که مفهوم و قلمرو آن در دنیای کنونی در یک جامعه ی توسعه یافته، جامعه ی عقب مانده یا در حال توسعه می تواند متفاوت باشد.^۴

1. The right to privacy.

2. The right to be left alone

3. The right to be treated with discretion or, to privacy.

4. The right to be keep one's private life secret.

- منصور رحمدل، «حق انسان بر حریم خصوصی»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، زمستان ۱۳۸۴، ص/ ۱۲۰-۵

دلیل این تفاوت آن است که تکنولوژی مدرن امروزی، علاوه بر پلیس، مردم را قادر ساخته است که به طور مخفیانه بر اعمال مردم نظارت کنند و اطلاعات محرمانه ای را درباره ی زندگی اشخاص به دست آورند، که اصولاً چنین حقی را ندارند. استفاده از دستگاه های عکس برداری مخفیانه مثل تلفن های همراه دارای دستگاه فیلم برداری و عکس برداری، استفاده از پست الکترونیکی و دیگر شیوه های الکترونیکی برقراری ارتباط از دست آوردهای تکنولوژی امروزی است که می تواند به راحتی برای نقض حریم خصوصی افراد مورد استفاده قرار گیرند. در واقع می توان گفت تکنولوژی مدرن، قلمرو نقض حریم خصوصی را توسعه داده است. لذا می بایستی ابزارهای جدیدی در قالب حمایت های ویژه ی قانونی برای حمایت از حریم خصوصی ایجاد شود.^۱

۲- اهداف تحقیق

با توجه به اهمیت حریم خصوصی و البته عمر کوتاه طرح آن در بحث های حقوقی کشورمان، هدف از این تحقیق، این است که با بررسی تعاریف گوناگونی که در باب حریم خصوصی توسط دکترین حقوقی در ایران و در کشورهای دیگر مطرح شده است، یک تعریف جامع و کامل از حریم خصوصی به دست آید. سپس با بررسی قوانین کیفری موجود، مشخص گردد که قانون گذار چه مصادیقی از حریم خصوصی را مورد حمایت قرار داده است و این حمایت به چه صورت بوده است. تا چنان چه مصادیقی از این حق مورد حمایت قانون گذار قرار نگرفته یا قانون گذار در بعد حمایتی از آن دارای نقص هایی می باشد، مشخص گردد. سپس پیشنهاد هایی برای برطرف شدن این نقص ها یا ایجاد مواد قانونی جدید برای حمایت کامل از حریم خصوصی مطرح گردد، تا قانون گذار با استفاده از این تحقیقات جامع و کامل در برطرف کردن این کمبودها و کاستی ها با اصلاح مواد موجود و تصویب مواد قانونی جدید اقدام نماید.

۳- سوالات تحقیق

- ۱- نحوه حمایت قانون گذار از حریم خصوصی ارتباطات افراد چگونه می باشد؟
- ۲- نحوه حمایت قانون گذار از تصاویر خصوصی و اسرار افراد به چه صورت می باشد؟
- ۳- نحوه ی حمایت قانون گذار از مسکن افراد چگونه می باشد؟
- ۴- قانون گذار در جنبه های حمایتی خود چه نقص هایی دارد؟

۴- فرضیات تحقیق

^۱ - همان.

۱- حمایت قانون گذار از حریم خصوصی ارتباطات، به موجب ماده ۵۸۲ ق.م.ا و ماده ۲ قانون جرایم رایانه ای (ماده ۷۳۱ ق.م.ا) مصوب خرداد ۱۳۸۸ که به بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی ضمیمه گردیده است؛ می باشد.

۲- رویکرد قانون گذار در حمایت از تصاویر خصوصی اشخاص به موجب قانون «نحوه ی مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیر مجاز می نمایند» و ماده ۱۷ قانون جرایم رایانه ای (۷۴۶ ق.م.ا) می باشد. حمایت قانون گذار از اسرار، به موجب ماده ۶۴۸ ق.م.ا و ماده ۱۷ اشاره شده در فوق می باشد.

۳- حمایت کیفری قانون گذار از مسکن افراد به موجب مواد ۵۸۰ و ۶۹۱ و ۶۹۴ ق.م.ا می باشد.

۴- با وجود تصویب قانون جرایم رایانه ای در خرداد ۱۳۸۸، هر چند تا اندازه ای نقص های قانون گذار در حمایت کیفری از اسرار و تصاویر خصوصی اشخاص و ارتباطات بر طرف گردیده است؛ اما هنوز نقص های زیادی بر قانون گذار در این خصوص وارد است. در حمایت از حریم خصوصی مسکن هر چند قانون گذار توجه زیادی داشته است و حتی در سه ماده قانون مجازات اسلامی به حمایت از این حق پرداخته است؛ اما نقص هایی بر حمایت قانون گذار از این حق نیز وجود دارد. در متن پایان نامه ضمن بررسی مواد موجود، نقص های این مواد نیز بررسی می گردد و در پایان پیشنهادهایی برای برطرف کردن نقص های موجود ارائه می گردد.

۵- سابقه تحقیق

موضوع حریم خصوصی و حمایت کیفری از آن، موضوعی است که قدمت طرح آن در محافل حقوقی کشور ما، به نیم قرن نیز نمی رسد و در واقع موضوعی بکرو تازمه می باشد. البته پایان نامه هایی در خصوص حمایت از حریم خصوصی و مطالعه تطبیقی آن با قانون فرانسه و حتی شرح و تفسیر لایحه حمایت از حریم خصوصی که هنوز به تصویب مجلس نرسیده است، وجود دارد؛ اما پایان نامه ای که به طور کامل مباحث مهم مربوط به حریم خصوصی را مورد بررسی قرار داده و حتی قانون جرایم رایانه ای که مصوب خرداد ۱۳۸۸ بوده و موادی از آن مربوط به حمایت از حریم خصوصی می باشد را نیز شامل شود وجود ندارد. لذا این پایان نامه مباحث موصوف را به صورت یک جا و جامع و کامل مطرح می کند.

۶- کاربرد تحقیق

این پایان نامه، با بحث در خصوص حمایت های قانون گذار از حریم خصوصی و شرح و تفسیر مواد موجود در این باره و بیان نقص های قانون گذار و ارائه پیشنهادهایی برای برطرف کردن این نقص ها، می تواند به عنوان وسیله ای برای نشان دادن نقاط ضعف قانون گذار به وی محسوب

گردد. علاوه بر این که قاضی ها و وکلای و عامه ی مردم با مطالعه آن می توانند از مواد قانونی موجود در خصوص حمایت از حریم خصوصی و محدوده ی این حمایت، اطلاع پیدا کنند. در واقع این تحقیق مورد استفاده ی عامه ی مردم، وکلای، حقوقدانان و نمایندگان مجلس شورای اسلامی به عنوان قانون گذار می باشد.

۷- روش تحقیق

در نگارش این پایان نامه به لحاظ ماهیت تحلیلی و توصیفی آن صرفاً از شیوه ی کتابخانه ای استفاده شده است.

مفاهیم مورد استفاده در آن برگرفته از حقوق بشر و حقوق کیفری می باشد. کمالین که موضوع پایان نامه پیش رو، به جهت بررسی یکی از حقوق بنیادین بشری، موضوع مشترک میان حقوق بشر و حقوق کیفری است.

۸- سازماندهی تحقیق

این پایان نامه مشتمل بر سه فصل می باشد. در فصل اول، به بحث در خصوص پیشینه، مفاهیم و مبانی حریم خصوصی پرداخته شده است، که شامل سه بخش عبارت از: پیشینه ی حریم خصوصی، مفاهیم حریم خصوصی و مبانی حریم خصوصی می باشد.

در فصل دوم، به بحث در خصوص حمایت کیفری از مسکن و تصاویر اشخاص پرداخته شده است که شامل دو بخش عبارت از: حمایت کیفری از حریم خصوصی مسکن و حمایت کیفری از حق بر تصویر می باشد.

در فصل سوم، به بحث در خصوص حمایت کیفری از ارتباطات و اسرار پرداخته شده است، که شامل دو بخش عبارت از: حمایت کیفری از ارتباطات و حمایت کیفری از اسرار می باشد.

در خاتمه ضمن نتیجه گیری، پیشنهادهای برای اصلاح مواد قانونی موجود و تصویب مواد قانونی جدید، برای حمایت بهتر از حریم خصوصی مطرح شده است.

فصل اول

پیشینه، مفاهیم و مبانی حریم خصوصی

۱-۱- پیشینه حریم خصوصی

«حق بر حریم خصوصی» به عنوان یک مفهوم حقوقی، تاسیسی نوین در عالم حقوق به شمار می آید. اولین بار این عنوان در مقاله ای با همین نام در مجله حقوقی هاروارد، در دسامبر ۱۸۹۰ توسط دو قاضی به نام های «ساموئل وارن» و «لوئیس براندیس» به چاپ رسید.

این دو قاضی که از شرارت های جرایم در بیان خصوصی ترین مسائل زندگی افراد به خشم آمده بودند، هدف از مطرح کردن این حق را حمایت از احساس فرد در برابر این گونه اعمال و گرایش ها می دانستند.^۱

وارن و براندیس بر این عقیده بودند که میل غیرطبیعی به علنی سازی^۲ به عنوان یکی از مضرترین جنبه های تنزل استانداردهای اجتماعی است که علت آن را باید در تهاجم و تعرض مطبوعات به حریم خصوصی افراد جستجو کرد.

هم چنین ایشان در مقاله ی مذکور بر تأثیر و نفوذ تحقیر آمیز و منحرف کننده ی «روزنامه ای شدن»^۳ هشدار داده و آن را مایه ی «کوتاه فکر کردن افراد و سخیف نمودن آرزوهای مردم» قلمداد می کنند.^۴ نگرانی ها در خصوص شرارت های صورت گرفته به واسطه ی روزنامه ای کردن زندگی خصوصی، امر جدیدی در دهه ۱۸۹۰ و ۱۸۸۰ نبود. پیش از این نیز در ابتدای قرن نوزدهم، «جیمز فنیمور کوپر»^۵ نسبت به تعدیات روزنامه ها به زندگی خصوصی افراد انتقاد و اعتراض نموده بود و آن را عملی ظالمانه از سوی مطبوعات دانست.^۶

^۱ - samuel warren and louis D Brandeis, "The Right of Privacy", Harvard Law Review, Vol 194, No.4, 1890, p.205.

^۲ - publicity

^۳ Newspaperization.

^۴ Ibid, p:216

^۵ - James Fenimore cooper.

^۶ - Dorothy Glancy, "The Invention of the Right to Privacy", Arizona Law Review, Vol 21 1979, p.11.

وی در جهت مقابله علیه این جریان سوء و حمایت از حریم خصوصی دعوایی اقامه نمود که پس از مدتی نه چندان طولانی، برای قربانیان روزنامه ای شدن در دوره ی وارن و براندیس مفید بود. این دعوی حقوقی به عنوان دعوی افترای کتبی شناخته شد.^۱

البته اصطلاح «حق بر تنها ماندن»^۲ که وارن و براندیس در مقاله ی خود از آن بهره جسته اند، اولین بار توسط «توماس کولی»^۳ در کتاب «قراردادهایی بر قانون مسوولیت مدنی» مورد استفاده قرار گرفت.^۴ هم چنین روزنامه نگاری به نام «گادکین»^۵ دقیقاً ۶ ماه پیش از انتشار مقاله «حق بر حریم خصوصی» مقاله ای با همین موضوع در مجله seribner منتشر کرده بود.

البته زمانی که این موضوع مطرح شد نه حقوق عرفی (کامن لا) انگلستان، برای بهره مندی آن سابقه ای را به ارث گذاشته بود و نه حقوق اساسی ایالات متحده آمریکا حق حریم خصوصی شخص را به طور خاص به رسمیت شناخته بود و نه قانون گذاران اولیه اساساً نیازی به شناسایی آن احساس کرده بودند.

اما مقاله ی چاپ شده از سوی لوئیس براندیس و ساموئل وارن در نشریه حقوق هاروارد، موجب شد تا تازه در اوایل سده ۱۹۰۰ کشورهای غربی، شناسایی حق مدنی حریم خصوصی را آغاز نمایند و برخی از این کشورها قانون تصویب نمودند و در برخی از کشورها حق مذکور را از راه «کامن لا» توسعه بخشیدند و این قوانین اولیه، استفاده بدون رضایت از نام یا تصویر شخص را برای مقاصد تبلیغی ممنوع شمردند و از این زمان دادگاه ها به تدریج حقوق حریم خصوصی را حتی نسبت به انتشار حقایقی که وقایع خصوصی شرمسارکننده ای را بیان می کند؛ بسط و توسعه دادند.

«قانون گذاران غربی برای حمایت از حقوق حریم خصوصی اشخاص، مقررات کیفری را نیز برای برخی شرایط خاص ضمیمه آن نمودند و هنگامی که این قرن رو به اتمام بود، دعاوی مرتبط به حریم خصوصی علیه رسانه ها افزایش یافت؛ چنان که در دهه های پیشین رسانه ها در مقابل این گونه دعاوی در سده ۱۹۹۰ میلادی به صورت موفقیت آمیزی دفاع نمودند لکن هنوز پیروزی و غلبه خواهان دعاوی به اندازه کافی وجود داشت که شاکیان بسیاری را برای طرح دعوی تحریک کند و آن قدر رفتارهای گستاخانه ی رسانه ها بروز نموده و ادامه یافته بود که قانون گذاری تازه ای را علیه

¹ - Ibid, p.7

² - Right to be left alone

³ - Thomas cooley

⁴ - Ibid.

⁵ - Godkin

دوربین های مخفی و تاکتیک های خبرنگاران موزی و مشتاق سوژه های جنجالی، به دنبال داشته باشد.

قابل توجه ترین نکته در این جا، چهار شبه جرم متمایزند که اغلب کشورها و البته در هر یک با قواعد مختلف و مقاصد گوناگون، توسعه یافته است:

۱- تصاحب تجاری نام یا مشخصه

۲- انشاء عمومی موضوعات خصوصی شرم آور.

۳- به طور غیر قانونی اشخاص را تحت نظر قرار دادن.

۴- دخالت و تجاوز به حریم خصوصی و خلوت فیزیکی اشخاص.

در حال حاضر اکثریت ناچیزی از کشورها همه چهار نوع تجاوز به حریم خصوصی را خواه از طریق قوانین موضوعه و خواه حقوق «کامن لا» به رسمیت می شناسند و شمار قابل اعتنایی از کشورهای غربی وجود دارند که به صورت هویدا و آشکار حتی چهار شبه جرم مورد استفاده را به طور کامل نپذیرفته اند و در بسیاری از مصادیق، کشورها علناً پرونده های مربوط به مرحله استینافی را که به طور مستقیم به حقوق حریم خصوصی مربوط هستند، گزارش نکرده اند و از انجام این کار اجتناب نموده اند.^۱

با بررسی پیشینه حریم خصوصی در حقوق کشورهای غربی که همیشه مدعی حقوق بشر و حمایت از آن می باشند؛ ملاحظه می کنیم که هنوز چیزی بیش از یک قرن نیست که کشورهای غربی به فکر حمایت از حریم خصوصی افتاده اند، در حالی که دین مترقی اسلام از همان بیش از ۱۴۰۰ سال پیش که قرآن به عنوان منبع الهی دین اسلام بر پیامبر اکرم (ص) نازل شد، آیات متعددی در خصوص حریم خصوصی و منع تجاوز به آن داشته و پیامبر اسلام و ائمه اطهار در روایات متعددی از این حق مترقی حمایت نموده اند، بنابراین پیشینه ی حمایت از حریم خصوصی در دین اسلام به بیش از ۱۴ قرن پیش بر می گردد، در صورتی که کشورهای غربی تازه به فکر آن افتاده اند.

۲-۱- مفاهیم حریم خصوصی

موضوع این پایان نامه از سه واژه کلیدی حریم خصوصی، حمایت کیفری و شخص تشکیل شده است که برای مشخص شدن محدوده ی موضوع باید مورد بررسی قرار گیرد؛ اما از آن جا که مفهوم شخص و حمایت کیفری مفهومی واضح و روشن می باشد که نیازی به تعریف و توضیح خاصی ندارد، لذا از این دو واژه صرف نظر نموده و تنها به مفهوم حریم خصوصی می پردازیم.

^۱ - مقالات تخصصی حقوق، حقوق حریم خصوصی، قابل دسترس در: <http://www.tebyan.net>

۱-۲-۱- مفهوم لغوی حریم خصوصی

اصطلاح «حریم خصوصی» اصطلاحی نسبتاً جدید در نظام حقوقی و حتی ادبیات، محسوب می‌شود. در لغت نامه ی دهخدا حریم در لغت به معنای باز داشته شده و حرام کرده شده که مس آن جایز نیست می‌باشد. هم چنین در لغت به معنای چیزی که آن را حمایت کنند و بر آن جنگ کنند آمده است.

خصوصی در مقابل عمومی است. هم چنان که در لغت نامه ی مذکور در تعریف معنای خصوصی با مثال اتاق خصوصی سعی در روشن کردن مفهوم آن شده است: اتاق خصوصی یعنی اتاقی که مخصوص فردی باشد و دیگران را بدان حقی نباشد.

به عبارتی مرحوم دهخدا با معنای متضاد کلمه، سعی در معنی کردن واژه ی خصوصی دارد. هم چنین در همین کتاب در معنی خلوت آمده است: انزوا و عزلت؛ جایی خالی از اغیار که در آن جز نزدیکان و محرمان کس دیگری حضور ندارد؛ جایی که شخص در آن تنها نشیند.^۱

این مفهوم در علوم مختلفی از جمله فلسفه، جامعه شناسی، روان شناسی و ارتباطات و حقوق مورد طرح و بررسی قرار گرفته است. لیکن تعاریف ارائه شده در هر علمی به دلیل تفاوت در منظر هر کدام از این علوم، متفاوت از دیگری است. در عین حال حتی تعاریف مطروحه در هر یک از این علوم در مورد «حریم خصوصی»، عمدتاً دارای اختلاف و تفاوت با یکدیگر در همان رشته علمی است. بدین ترتیب حتی در علم حقوق نیز تعریفی که مورد قبول اکثریت بوده و واجد وصف جامعیت مصادیق این حق باشد، وجود ندارد و علت این امر را نیز باید در تنوع و تکرر مصادیق های مربوط به «حریم خصوصی» با وجود پیشرفت های فنی و تکنولوژی جدید جستجو کرد.

به هر حال در فرهنگ نامه های حقوقی می‌توان به تعاریفی از حریم خصوصی یا خلوت دست پیدا کرد. از جمله در لغت نامه ی حقوقی Black در ذیل واژه ی Privacy آمده است: «وضعیت یا حالتی است که اعمال و تصمیمات شخص از توجه عمومی و دقت دیگران برای ورود بدون مجوز یا مداخله آزاد باشد.»^۲

۱-۲-۲- مفهوم اصطلاحی حریم خصوصی

«حق بر حریم خصوصی» واجد مفهومی وسیع است که معانی و مصادیق متعددی را در بر می‌گیرد از جمله حق صمیمت و خلوت، حق بر کنترل جسم، حق برداشتن عقاید و احساسات شخصی، حق بر کنترل اطلاعات.

^۱ - علی اکبر دهخدا، ۱۳۷۷، «لغت نامه دهخدا»، جلد ۶، تهران، انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷، ص/ ۱۴۲۴.

^۲ - Brayan Garner, "Blak's Law Dictionacy" Thomson West, 8th edithion, United States, 2004 , p.320.

بر همین اساس در میان نظریه پردازان حقوق و فلسفه که ورود به این حوزه یافته اند، اختلافات بسیاری در زمینه ی تعریف حریم خصوصی و حق بر آن وجود دارد. برخی از این اختلافات ناشی از آن است که گروهی از نویسندگان قائل به وجود حقی مستقل و مجزای از سایر حقوق به نام «حق بر حریم خصوصی» نمی باشند و گروهی دیگر هويت استقلالی و خاص برای این حق را شناسایی کرده اند. بنابراین دو رویکرد متفاوت در خصوص شناسایی هويت مستقل برای «حق بر حریم خصوصی» وجود دارد.

بر اساس یکی از مشهورترین نظریات انتقادی حقی به نام «حق بر حریم خصوصی» وجود ندارد. زیرا هر نفعی^۱ که به عنوان نفع خصوصی مورد حمایت قرار گرفته است می تواند به صورت مشابه توسط دیگر منافع یا حقوق، شرح داده شده یا حمایت گردد. برجسته ترین آن ها حق بر اموال^۲ یا همان حق مالکیت و امنیت جسمانی^۳ است.^۴

به این گروه از منتقدان حق بر حریم خصوصی «تقلیل گرایان»^۵ گفته می شود. دیگر منتقدین به حق بر حریم خصوصی، بر این عقیده اند که منافع حریم خصوصی متمایز و مشخص نمی باشند؛ زیرا منافع شخصی که مورد حمایت قرار می دهد به لحاظ اقتصادی، کافی نبوده یا این که این منافع بر هیچ یک از دکتترین های حقوقی مناسب بنا نشده است.^۶ نهایتاً، فمینیست ها بر به رسمیت شناختن این حق به شدت انتقاد کرده و می گویند اعطای وضعیتی ویژه و خاص به خلوت و حریم خصوصی می تواند برای زنان و دیگران زیان بار باشد. چرا که این امر به عنوان پوششی برای کنترل و سلطه ی بر ایشان بوده و در جهت مسکوت گذاشتن و تضییع حقوق زنان استفاده خواهد شد.^۷

¹ - Interst

² - Right to property

³ - Bodily security

⁴ - Stanford Encyclopedia of philosophy. Available at: <http://plato.stanford.edu/entries/privacy>.

⁵ - Reductionists

⁶ - Ibid

^۷ البته دیدگاه های دیگری نیز در مقابل این انتقادات فمینیستی وجود دارد که انکار وجود حریم خصوصی را به طور مطلق، غیر قابل پذیرش می داند. به عنوان مثال «آنیتا آلن» معتقد است رد کامل حریم خصوصی موجب می گردد، همه امور در حیطه عمومی قرار بگیرد و این امر حوزه خصوصی را به طور کامل برای ورود خودسرانه دولت بازمی کند. در عین حال به طور حتم زنان در حریم خصوصی منافع دارند که می توانند از آنها دفاع کنند مانند برنامه های عقیم سازی اجباری، بنابراین اضمحلال قلمرو خصوصی و تبدیل آن به یک قلمروی واحد یعنی «حوزه عمومی» نادرست است. (I bid)

در حالی که برخی از نویسندگان به دیدگاه انتقادی یاهمان «تقلیل گرایانه» قائلند. غالب نظریه- پردازان معتقدند که حریم خصوصی مفهومی معنی دار و ارزشمند است و در عین حال دارای هویتی مستقل به عنوان حقی مجزا از سایر حقوق، هر چند در ارتباط با آنها می باشد.^۱ این گروه از نویسندگان تعاریف مختلفی از حریم خصوصی ارائه می دهند که به برخی از آنها اشاره می شود:

ویلیام پرنٹ معتقد است حریم خصوصی، وضعیت یا حالتی است که دیگران اطلاعات شخصی غیرمستند^۲ فرد را ندانند یا مورد تصرف خود قرار ندهند. پرنٹ تاکید می کند وضعیت خلوت و حریم خصوصی ارزشی اخلاقی برای افرادی است که فردیت و آزادی را واجد ارزش بسیار می دانند.^۳

هلن نیسن بام از حریم خصوصی چنین برداشتی دارد: «حق خلوت آدمیان متضمن یک پناهگاه امن یا منطقه حفاظت شده برای آن ها است که مردم در آن بتوانند از بازرسی دقیق و موشکافانه و احتمالاً نکوهش درباره ی امور شخصی خود رها و آزاد باشند.»^۴

توماس کولی، اولین کسی بود که حریم خصوصی را به عنوان «حق بر تنها ماندن»^۵ تعریف کرد. پس از وی «وارن و براندیس» در مقاله معروف خود به نام «حق بر حریم خصوصی» همین اصطلاح را در تعریف حریم خصوصی و حق بر آن به کار بردند.

اما خانم روت گویسن معتقد است که تعبیر ساده ی «حق بر تنها ماندن» نمی تواند معنای حریم خصوصی را در خود بگنجاند، چرا که موارد بسیاری از «عدم اجازه بر تنها ماندن افراد» وجود دارد که نقض حریم خصوصی محسوب نمی شود. مانند الزام افراد به پرداخت مالیات یا پیوستن به نیروهای مسلح یا تحمل مجازات به خاطر کشتن دیگری.^۶

به نظر وی نقض حریم خصوصی زمانی رخ می دهد که دیگران اطلاعاتی راجع به فرد به دست آورده یا به وی توجه کرده یا دسترسی پیدا کنند. گویسن این گونه نتیجه گیری می کند که مفهوم حریم خصوصی مفهومی مرکب از سه عنصر مستقل و در عین حال مربوط به یکدیگر است:

^۱ -Ibid.

^۲ - undocumented

^۳ -William Farent, "A New Definition of Privacy For the Law", Law and Philosophy, Vol.2, No.3, Dec 1983, p.306.

^۴ -هلن نیسن بام، «حمایت از حق خلوت آدمیان در عصر اطلاعات»، ترجمه عباس ایمانی، مجله پژوهش های حقوقی، شماره ۲، سال اول، پاییز و زمستان ۱۳۸۱، تهران، ص ۹۹.

^۵ - Right to be left alone.

^۶ - Ruth, Gavison, "Privacy and the Limits of Law", Yale Law Journal, Vol.89, No.3, Jan 1980, pp. 421.439.